

Staroegyptská „Satira na povolání“

(Pražská hieratická literární ostraka I)

Břetislav Vachala

Český egyptologický ústav Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1

Do redakce doručeno 3. září 2012; k publikaci přijato 6. listopadu 2012

THE ANCIENT EGYPTIAN “SATIRE ON THE TRADES” (PRAGUE HIERATIC LITERARY OSTRACA I)

ABSTRACT *The Instruction of Dua-Khety*, a text also known as “*The Satire on the Trades*”, was composed at the very beginning of the Middle Kingdom (during the reign of Amenemhet I, c. 1991-1962 BCE). The text of the Instruction is known from almost 300 fragments on papyrus, ostraca, leather manuscripts and wooden tablets, all of New Kingdom date (especially the Ramesside period). The most complete running version is that of Papyrus Sallier II (from the late 19th dynasty). Being a very popular composition, the Instruction served as a teaching tool at schools. On the other hand, its popularity led to extreme cases of text corruption, the mistakes and misunderstandings, due to careless scribal copying by the pupils of the schools of writings. A new Czech translation of *The Instruction of Dua-Khety* is presented in the article. Two limestone hieratic ostraca with parts of this composition are deposited in the National Museum – Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures in Prague, the first one (P 3838: Figs. 1,2) being dated back to the 19th dynasty, the second one (P 3804: Figs. 3,4) to the 20th dynasty (probably the reign of Ramesses III). Previously unrecognized hieratic ostraca, both coming from Deir el-Medina, are illustrated with photographs, and hieroglyphic transcriptions and translations are provided as well.

KEY WORDS Ancient Egyptian literature; The Instruction of Dua-Khety; “The Satire on the Trades”; hieratic ostraca

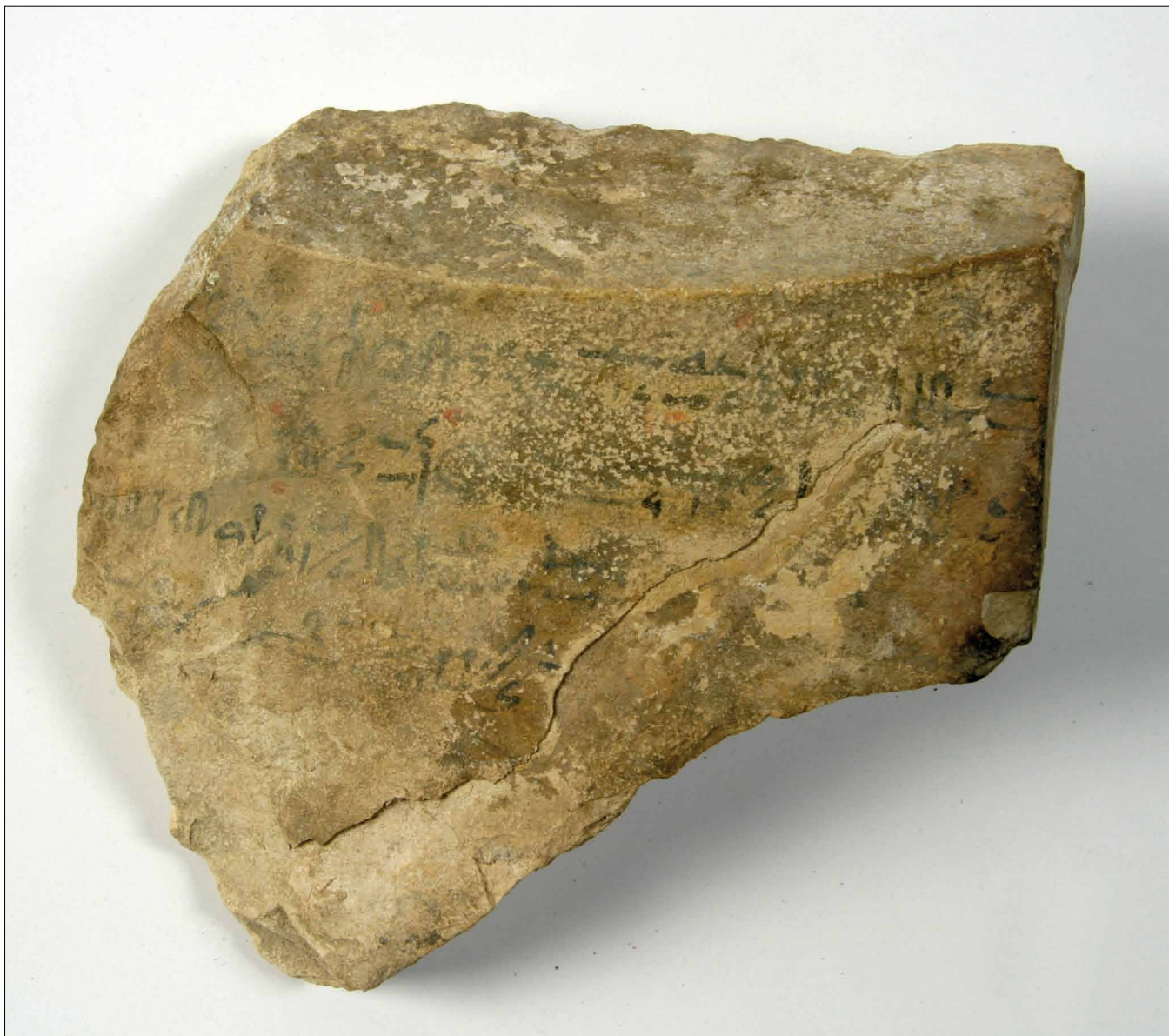
ABSTRAKT *Naučení Duachetiho pro jeho syna Pepiho*, též známé jako “*Satira na povolání*”, bylo sepsáno na samém počátku Střední říše (za vlády Amenemheta I., cca 1991-1962 př.n.l.). Text naučení je znám díky téměř 300 úryvkům na papyrech, ostrakách, kožených svitcích a dřevěných tabulkách pocházejících teprve z Nové říše (zvláště z Ramessovské doby). Celý text naučení se dochoval pouze na papyru Sallier II z konce 19. dynastie. Pro svou velkou oblibu sloužilo Duachetiho naučení jako učební text ve školách. Na druhé straně však jeho obliba vedla ke komolení původního textu, chybám a nepochopitelným způsobeným nedbalým opisováním žáky písarských škol. Článek obsahuje nový český překlad celého naučení. V Národním muzeu – Náprstkově muzeu asijských, afrických a amerických kultur v Praze jsou uložena dvě vápencová hieratická ostraka obsahující části tohoto naučení. První z nich (P 3838: obr. 1,2) se datuje do 19. dynastie, druhé (P 3804: obr. 3,4) do 20. dynastie (zřejmě doba vlády Ramesse III.). Tato dosud neurčená hieratická ostraka, která pocházejí z Dér el-Medíny, jsou dokumentována fotograficky a rovněž jsou opatřena hieroglyfickým přepisem a překladem.

KLÍČOVÁ SLOVA staroegyptská literatura; Naučení Duachetiho; „Satira na povolání“; hieratická ostraka

„*Satira na povolání*“ je novodobé, ne zcela odpovídající označení staroegyptského *Naučení Duachetiho pro jeho syna Pepiho*, které bylo sepsáno na počátku 12. dynastie (během let 1991-1962 př.n.l.). Autor naučení Duacheti (k různým čtením autorova jména jako Duacheti, Cheti nebo Duaův syn Cheti: Posener 1980, 55-59) je blíže neznámý a ztotožňovat ho se

slavným mudrcem a spisovatelem Chetim (papyrus Chester Beatty IV: Vachala 1992, 172), jemuž je připisováno autorství *Naučení krále Amenemheta I.* (Vachala, v přípravě) a *Chvalozpěvu na Nil* (Vachala 2003, 76-81) by bylo velice odvážné (Helck 1970, II, 159-160).

V prologu díla (verš 1-30), které má podobu oblíbeného sta-

Obr. 1. Anonym, „Hieratické ostrakon s částí Duachetihho naučení“, 19. dynastie (cca 1292-1186 př.n.l.), vápenec, 16,1 x 10,5 cm, Dér el-Medína, uloženo: Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur v Praze (inv. č. P 3838). (Foto: Národní muzeum.)

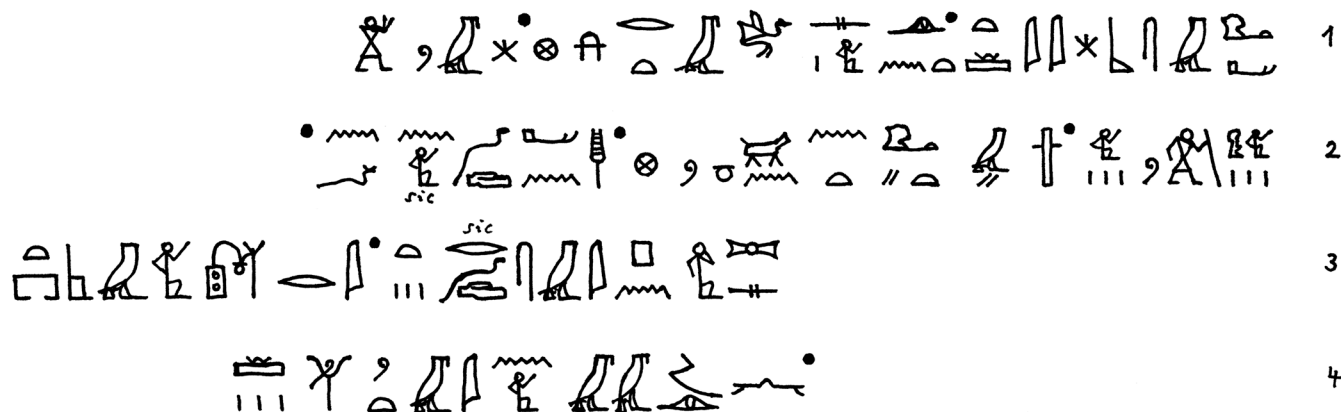
Fig. 1. Hieratic ostrakon with a part of *The Instruction of Dua-Khety*, Dynasty 19 (c. 1292-1186 BCE), limestone, dimensions: 16,1 x 10,5 cm, from Deir el-Medina. The National Museum – Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures in Prague (P 3838). (Photo: The National Museum.)

roegyptského literárního žánru naučení, nabádá otec Duacheti svého syna Pepiho při plavbě z rodného města Caretu (Síle, dnešní Kantara ve východní nilské deltě) na jih do sídelního města Ictaeje (dnešní Lišt ve středním Egyptě), aby se ve škole oddal knihám a stal se písařem – úředníkem, což je příjemné a vážené povolání. Sepsání takového naučení za vlády Sehetepibrea Amenemheta (I.) vyplynulo z okamžité potřeby vychovat vzdělané, poctivé a spolehlivé úředníky nově budované státní správy na počátku 12. dynastie (období Střední říše).

Duachetihho naučení má zřetelně dvě části. V první (verš 31-174) je uvedeno dvacet různých povolání s patřičným líče-

ním jejich stinných stránek, aby tím více vyniklo privilegované písařské povolání. Konkrétně jde o tato povolání: sochař, zlatník, kovolitec, truhlář, šperkař, holič, zpracovatel rákosu, hrnčíř, zedník, tesař, zahradník, zemědělec, tkadlec, výrobce šípů, posel, topič, obuvník, prادلák, ptáčník a rybář. Druhá část naučení (verš 175-257) obsahuje tendenční chválu písařského povolání, nabádá žáka k píli a snaživosti a uvádí některé obecné zásady a pravidla chování, která by měl důsledně dodržovat, aby náležitě kráčet po „boží cestě“ v souladu s uznávaným staroegyptským ideálem mravního řádu (*maat*).

Není divu, že Duachetihho naučení byl velmi oblíbený školní text a že žáci ho psali podle diktátu a také se ho učili zpamě-

Obr. 2. Hieroglyfický přepis pražského ostraka P 3838. (Přepis: Břetislav Vachala.)

Fig. 2. Hieroglyphic transcription of the Prague ostrakon P 3838. (Transcription: Břetislav Vachala.)

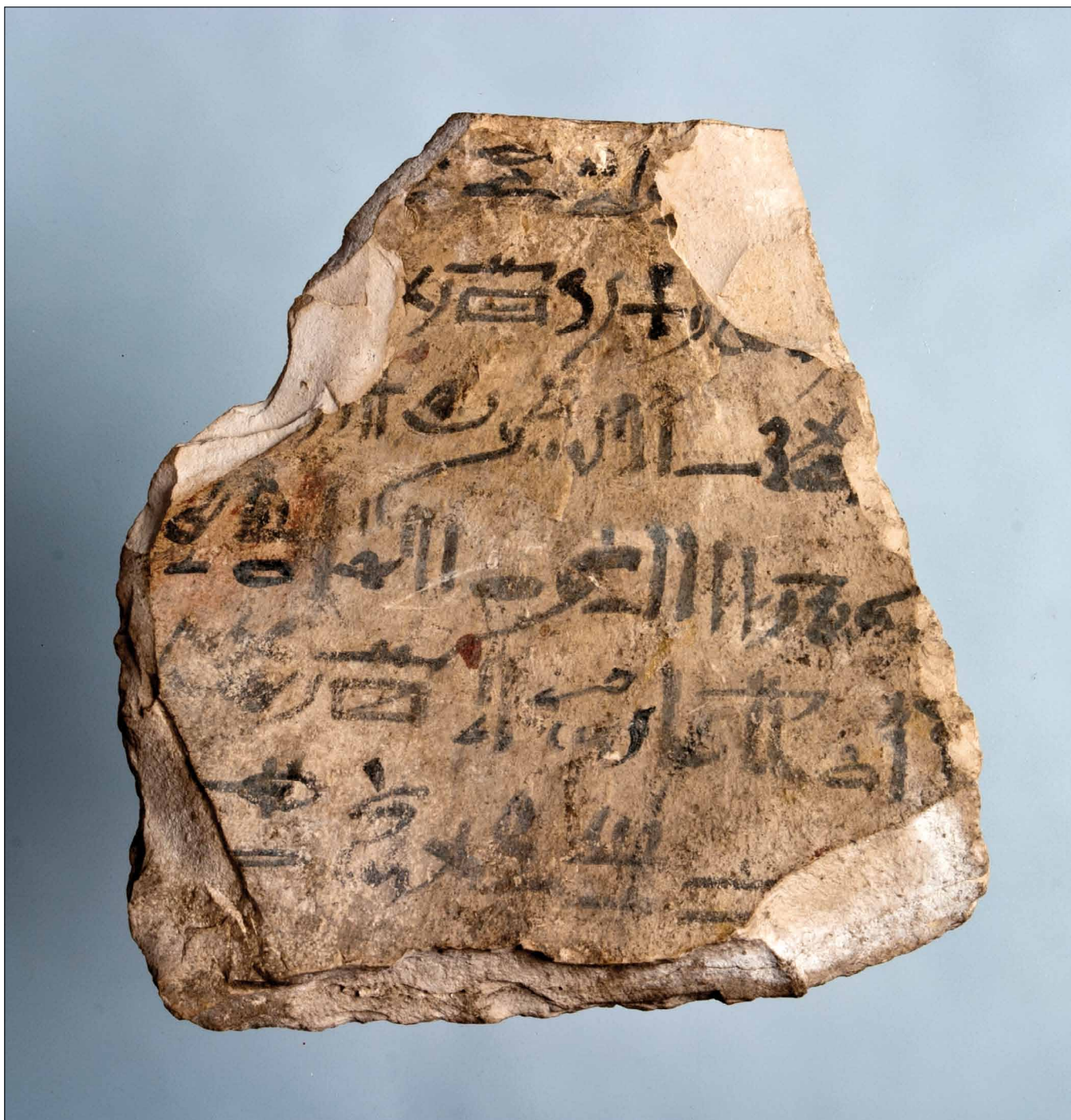
ti. Jeho text se však dochoval až v jejich mnohem pozdějších neúplných opisech z 18.–26. dynastie (cca 1500-550 př.n.l.) na papyrech (papyrus Sallier II z konce 19. dynastie obsahuje jako jediný pramen celý text naučení), kožených svitcích, písarských tabulkách a zvláště na ostrakách (úlomcích vápence), která sloužila ve školách jako nejdostupnější psací materiál. Při prvním sčítání všech dochovaných známých kopií Duachetihovo naučení se dospělo k počtu 4 papyry, 2 tabulky a 265 ostrak (Brunner 1988, 157), při druhém sčítání kopií pocházejících v tomto směru z nejdůležitější lokality Dér el-Medíny dosáhl počet 6 papyrů a kožených svitků a 259 ostrak a tabulek (Mathieu 2003, 134). Tyto počty však zdaleka nejsou konečné, neboť některá další ostraka s částmi textu Duachetihovo naučení z různých světových sbírek již byla mezitím publikována (například von Beckerath 1983, 63, pozn. 2; Quack 1990, 83-84; Parkinson 1999, 49-51; Demarée 2002, 39) nebo na určení a uveřejnění teprve čekají, popřípadě nebyly v egyptském terénu dosud objeveny.

Jednotlivé verše naučení se psaly prostě vedle sebe (*in continuo*). Dělitkem veršů jsou červené body vyznačené nad řádkem textu. Naučení se skládá ze 30 slok („kapitol“, egyptsky *hut*, doslova „domy, paláce“) o různém počtu veršů. První slovo nebo někdy i celý první verš se psaly červenou barvou. Jazykem naučení je klasická egyptština zaznamenaná hieratickým písmem. Pochopení některých míst již tak obtížného textu (Foster 1999, 127-128) značně komplikuje odlišnost jednotlivých verzí a chyby, kterými se hemží kopie na ramessovských ostrakách, když je často pořizovali méně znalí žáci písarských škol (Williams 1972, 214-221). Porozumění jazyku textu sepsaného před 700 lety a více jim tehdy jistě působilo nemalé potíže.

Novodobé překlady Duachetihovo naučení se tudíž od sebe mnohdy liší (Helck 1970, I-II, 12-151; Lichtheim 1973, 185-191; Lalouette 1984, 192-197; Brunner 1988, 158-168; Parkinson 1997, 275-281; Foster 2001, 33-43; Vernus 2001, 182-191; Simpson 2003, 432-437; Quirke 2004, 121-126), stejně jako jeho výklady (Brunner 1944, 50-70; Théodoridès 1958-60, 39-

69; Seibert 1967, 112-192; Hoch 1991-92, 50-70; Roccati 2000, 5-17). Nyní uvedeme nový český překlad celého naučení (dosavadní české překlady: Lexa 1947, 193-196; Vachala 1985, 311-313; Vachala 1992, 100-107), který vychází z autorova letitého studia staroegyptské mudroslovné literatury.

- (1) Začátek naučení,
které sepsal muž z Caretu –
Duacheti se jmenoval, –
pro svého syna jménem Pepi.
- (5) Tehdy se plavil na jih do sídelního města,
aby ho dal do písarské školy
mezi děti úředníků,
nejvýznamnějších lidí sídelního města.
- A řekl mu (následující).
- (10) Jelikož jsem viděl bité (lidi),
musíš se zaměřit na knihy.
Jen si všimni toho, kterého odvedli k pracovní četě!
Pohleď, nic nepřekoná knihy!
Jsou jako (loď) na vodě.
- (15) Vždyť si přečti konec knihy Kemejet
a najdeš tam následující výrok:
„Písař na jakémkoli místě v sídelním městě
netrpí nouzí.“
- (20) Splní přání jinému (okamžitě),
dříve než spokojeně odejde.
Neznám žádné podobné povolání,
o němž by platil tento výrok.
Naučím tě milovat knihy více než (vlastní) matku
a seznámím tě s jejich dokonalostí.
- (25) Písařské povolání je vskutku nad všechna ostatní:
žádné na zemi se mu nevyrovná!
Když (žák písarské školy) začíná dospívat – ale je
stále ještě dítě –,

Obr. 3. Anonym, „Hieratické ostrakon s částí Duachetiho naučení“, 20. dynastie (vláda Ramesse III., cca 1185-1153 př.n.l.), vápenec, 11 x 10 cm, Dér el-Medína, uloženo: Národní muzeum – Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur v Praze (inv. č. P 3804). (Foto: Národní muzeum.)

Fig. 3. Hieratic ostrakon with a part of *The Instruction of Dua-Khety*, Dynasty 20 (reign of Ramesses III, c. 1185-1153 BCE), limestone, dimensions: 11 x 10 cm, from Deir el-Medina. The National Museum – Náprstek Museum of Asian, African and American Cultures in Prague (P 3804). (Photo: The National Museum.)

(30) již ho lidé (uctivě) zdraví.
A když ho vyšlou s nějakým úkolem,
je – ještě než se vrátí – oděn do suknice (dospělého).

(Nikdy) jsem neviděl sochaře s (nějakým mu
svěřeným) poselstvím,

(35) ani zlatníka někam vyslaného.
Viděl jsem však kovolitce při práci
u otvoru do tavicí pece.
Jeho prsty se podobají drápům krokodýla
a sám páchne víc než odpad z ryb.

Obr. 4. Hieroglyfický přepis pražského ostraka P 3804. (Přepis: Břetislav Vachala.)

Fig. 4. Hieroglyphic transcription of the Prague ostrakon P 3804. (Transcription: Břetislav Vachala.)

- (40) Každý truhlář, který používá teslici,
je unaven více než kopáč.
Polem mu je dřevo, motykou teslice.
Bez konce je jeho práce,
i když dělá nad své síly.
A ještě v noci si musí svítit.
- (45) Šperkař provrtává při navlékání perel
všelijaké tvrdé kameny.
Když dokončí vykládání amuletu (v podobě oka,
nemá žádnou sílu a je vyčerpán.
Sedí až do východu slunce
s pokřivenýma nohama a zády.
- (50) Holič holí až do pozdního večera.
Je vzhůru časně ráno
a už vyvolává s miskou v ruce.
Chodí z jedné ulice do druhé
a hledá, koho by oholil.
Vyčerpává své síly,
jen aby si naplnil břicho,
stejně jako včely, které se živí (pouze) svou prací.
- (55) Zpracovatel rákosu se plaví do delty,
aby si přivezl šípy.
Také on pracuje nad své síly.
(60) Když ho poštipou komáři
a ještě pokoušou písečné blechy,
je úplně vyřízený.

- (65) Hrnčír je celý od hlíny,
ačkoli je ještě mezi živými.
Ryje se v blátě víc než prasata,
aby mohl vypalovat nádoby.
Oděv má zablácený
a šátek má jen z cárů.
Do nosu mu jde (horký) vzduch,
(70) který právě vychází z jeho pece.
Nohy používá jako dusadlo
a sám je jeho násadou.
Vytlouká dvory všech domů
a zastaví se na kdejakém prostranství.
- (75) Také ti povím o zedníkovi.
Má nemocné ledviny,
protože musí být venku na větru.
Klade cihly a není oblečen.
Jeho suknicí je šňůra na zádech
(80) a provázek na zadku.
Ruce má sedřené a ztuhlé;
hněte kdejaké výkaly.
Chléb jí prsty,
ačkoli si je může omýt jen jednou za den.
- (85) Velice zle se vede tesaři,
když otesává střešní trám (pro dům)
s místností měřící desetkrát šest loktů.
Trvá měsíc, než se položí trámy, roztáhnou rohože
a skončí všechny práce.
(90) Avšak pokud jde o potraviny pro jeho domácnost,
(je pryč a) není nikoho, kdo by (je) obstaral jeho dětem.
- (95) Zahradník nosí své břímě na ramenou,
a ta jsou poznamenána stářím.
Na krku má velký otok,
který hnisá.
Ráno tráví zaléváním zeleniny,
večer je u koriandru
a přes den pracuje v sadu.
(100) A tak se stane, že klesne mrtev pod tíhou (?),
spíše než kdokoli s jiným povoláním.
- (105) Zemědělec nařiká víc než perlička,
hlas má pronikavější než havran.
Na prstech má vředy,
které strašně páchnou.
Je vyčerpán z práce v deltě
a na sobě má jen hadry.
Trpí, když se dostane na ostrov (nově obdělávané půdy),
a nemoc mu je odměnou.
Pracovní úkoly se mu ztrojnásobují.
(110) Pokud se vrátí z tamějších močálů,
přijde domů vyčerpaný
a zničí ho daně.
- (115) Tkadlec v tkalcovně
je na tom hůře než žena.
Kolena mu tlačí na žaludek,
takže nemůže ani dýchat.
Když promarní (jediný) den, aniž by tkal,
dostane padesát ran bičikem.
Vrátnému musí dát jídlo,
aby ho nechal vyjít na denní světlo.
- (125) Ten, jenž zhotovuje šipy – a je na tom velice bídne –,
odchází do pouště.
Své oslici musí dát víc,
než si svým výkonem zaslouží.
Hodně také musí dát venkovanovi,
aby mu ukázal cestu (k nalezišti pazourku).
Když se večer vrátí domů,
je po cestě zničený.
- (130) Posel se vydá do ciziny,
poté co předá svůj majetek dětem.
(Neustále) se musí bát lvů a Asijců.
Zase přijde k sobě, až když je zpátky v Egyptě.
Avšak ať už je jeho obydlí z látek nebo cihel,
není to šťastný návrat.
- (135) Topič má špinavé prsty
a páchne jako mrtvoly.
Oči má zanícené od množství kouře.
Nemůže se zbavit špíny,
přestože tráví den u rybníku s rákosím.
(140) I jeho (vlastní) oděv se mu oškliví.
- (145) Obuvníku se daří velmi špatně
mezi káděmi s olejem.
Sklad má plný zdechlin
a kouše jen kůži.
- (150) Pradlák pere na břehu řeky,
krokodýlu nablízku.
„Odejdu, otče, od proudící vody,“
říká jeho syn i dcera,
„za zaměstnáním, v němž budu spokojenější,
než v jakémkoli jiném.“
I v jídle má špínu
a žádný jeho úd není čistý.
Vždyť také musí čistit oděv ženě,
která menstruuje.
- (155) Nařiká, když tráví (celý) den s palicí
u kamene, (na němž se pere).
Lidé na něho pokřikují: „Špinavé prádlo! Pojď sem!
Už je ho až až!“
- (160) Ptáček je celý zesláblý,
když (neustále) vyhlíží ptáky.
Když nad ním přelétá hejno,
říká: „Kéž bych měl síť!“

- Bůh to však nedopustí,
protože (ptáčník) má nepřátelské úmysly.
- (165) Také ti povím o rybáři,
který je na tom hůře než (kdokoli v) jiném zaměstnání.
Pracuje u řeky,
která je zamořená krokodýly.
Když se přiblíží doba počítání (úlovků),
(170) jen běduje.
(Nikdo) mu neřekne: „Zdržuje se (tam) krokodýl!“
Strach ho oslepí (až potom).
Když přijde k proudící vodě,
jen řekne: „(Je to) v boží moci.“
(175) Hle, není povolání bez dohlížitelů,
kromě (povolání) písaře: on (sám) je dohlížitelem!
- Když umíš psát,
je to pro tebe lepší
než (jakékoli) povolání, které jsem ti představil.
(180) Jen pohleď na úředníka a jeho podřízeného!
Zemědělec nemůže takovému muži říci:
„Nevšímej si (mě)!“
Pohleď, to, že jsem vykonal cestu na jih do sídelního
města,
je z lásky k tobě!
(185) (Každý) den ve škole ti prospěje.
Vyhledávej si práci (od časného) rána,
kdy (každý) pracovník, kterého jsem ti přiblížil,
(již) pospíchá a i nepořádník chvátá.
- Řeknu ti ještě něco jiného,
abych tě poučil o tom, co bys měl vědět,
když se ocitneš na místě, (kde se vede) spor.
Nepřibližuj se tam, kde je nějaká hádka.
(190) Když tě někdo urážlivě kárá
a ty nevíš, jak se bránit jeho hněvu
(195) před naslouchajícími,
odpověz mu obezřele.
- Když jdeš za úředníky,
drž se v patřičné vzdálenosti za posledním.
Když vstoupíš a pán domu je přítomen,
(200) ale již jedná s někým jiným,
pak se posaď a zachovej mlčení.
O nic ho přímo nežádej,
jen dělej, co ti řekne.
Střes se vnutit ke stolu!
- (205) Buď vážný a důstojný.
Neproзраzuj tajemství.
Ten, jenž skrývá své myšlenky, si staví štít.
Nevyslovuj neuvážená slova,
když sedíš se zlomyslným člověkem.
- (210) Až přijdeš ze školy,
poté co ti vyhlásili polední přestávku,
jdi do předsíně
a projdi si poslední (probranou) látku.
- Když tě úředník vyšle jako posla,
(215) vyřiď jen to, co ti řekl.
Nic neubírej, ani nepřidávej.
Nevyrovnaný člověk bude zavržen,
jeho jméno nepřetrvá.
Avšak tomu, jenž si vždy počíná moudře,
(220) nezůstane nic skryto:
odnikud nebude vypuzen.
- Nepronášej lži o své matce,
neboť je to úředníkům odpornej.
Potomek, který koná prospěšné skutky
(225) se vyrovná svému (slušnému) předku.
Nespolči se s nevyhovancem,
neboť by bylo zlé, kdyby se to lidé o tobě dověděli.
Když sníš tři chleby
a vypiješ dva džbány piva
(230) a ještě nemáš dost,
vzepři se!
Když se někdo přejídá, nebuď u toho.
Střež se vetřít ke stolu!
- Hle, je dobré, když tě často posílají
(235) a můžeš slyšet úředníky!
Pak si osvojiš chování urozených dětí
a budeš kráčet v jejich stopách.
Lidé si váží písaře pro (jeho schopnost) porozumění,
protože porozumění vede k sebevědomí.
(240) Měl bys vstát při uvítání
a neměl pospíchat při chůzi.
Nepřibližuj se k nedůvěryhodnému člověku,
ale (naopak) měj za přátele své (urozené) vrstevníky.
- Hle, uvedl jsem tě na boží cestu!
(245) Osud písaře je v jeho vlastních rukou
již ode dne jeho narození.
Vejde do správní budovy
a (hned) si získá úředníky (na svou stranu).
Hle, není písaře, který by neměl co jíst
(250) a byl bez státního zaopatření!
(Bohyně osudu) Meschenet, která je nakloněna písaři,
ho uvádí do úřednického sboru.
Cti svého otce a svou matku,
kteří tě uvedli na cestu života.
(255) Měj na paměti ty
i děti tvých dětí
(tento spis), k jehož konci se zdárně dospělo.

Zmínili jsme, že na objevení a uveřejnění mohou čekat další hieratická ostraka s textem Duachetihho naučení, uložená v různých světových sbírkách. Dosud to platilo i o dvou ostrakách nacházejících se v egyptské sbírce Náprstkova muzea asijských, afrických a amerických kultur, složky Národního muzea v Praze. Obě ostraka (P 3804, P 3838) získal v Egyptě Jaroslav Černý (k jeho osobě a dílu: Růžová 2010) a daroval je Orientálnímu ústavu v Praze, který je 6.4.1972 předal pražskému Národnímu muzeu (Onderka 2008, 292-293).

Ostrakon P 3838 (obr. 1,2)

Materiál: vápenec.

Rozměry: 16,1 x 10,5 cm.

Místo nálezů: Dér el-Medína.

Popis: Ostrakon se zbytky čtyř řádků hůře čitelného, místy vybledlého textu psaného černou barvou zprava doleva a obsahujícího začátek a některé další pasáže Duachetihho naučení: řádek 1 – verše 1-3 (Ia, Ib: Helck 1970, I, 12-13), řádek 2 – verše 7-9 (Ie, IIa: Helck 1970, I, 16,19), řádek 3 – verše 16-17 (IId, IIe: Helck 1970, I, 22-23), řádek 4 – verš 21 (IIIb: Helck 1970, I, 27).

Červeně vyznačené body od sebe oddělují verše 1, 2 a 3 (v řádku 1), verše 7, 8 a 9 (v řádku 2), verše 16 a 17 (v řádku 3) a uvádí verš 21 (v řádku 4). Pravděpodobně jde o školní cvičení žáka, jehož rukopis a text téměř bez chyb (v našem hieroglyfickém přepisu jsou vyznačeny *sic*) prokazuje jeho pokročilost.

Překlad:

- 1: Začátek naučení, které sepsal muž z Caretu – Dua(cheti) ...
- 2: ... (dětí) úředníků, nejvýznamnějších lidí sídelního města. A řekl mu (následující) ...
3. ... (a najdeš) tam následující výrok: „Písař na (jakémkoli) místě ...“
4. ... Neznám (žádné podobné) povolání, ...

Datování: 19. dynastie (cca 1292-1186 př.n.l.).

Ostrakon P 3804 (obr. 3,4)

Materiál: vápenec.

Rozměry: 11 x 10 cm.

Místo nálezů: Dér el-Medína.

Popis: Ostrakon se zbytky šesti řádků dobře zachovaného textu psaného černou barvou zprava doleva a obsahujícího následující pasáže Duachetihho naučení:

- řádek x + 1 - verš 76 (Xa: Helck 1970, I, 59),
- řádek x + 2 – verš 79 (Xc: Helck 1970, I, 61),
- řádek x + 3 – verše 82-83 (Xd, Xe: Helck 1970, I, 61-62),
- řádek x + 4 – verše 85-86 (XIa, XIb: Helck 1970, I, 65-66),
- řádek x + 5 – verš 88 (XIc: Helck 1970, I, 67),
- řádek x + 6 - verš 91 (XIe: Helck 1970, I, 68).

Červeně vyznačené body od sebe oddělují verše 82 a 83 (v řádku x + 3) a verše 85 a 86 (v řádku x + 4) a uvádí verš 91 (v řádku x + 6). Nadbytečně je červený bod vyznačen ve verši 88 (v řádku x + 5). Jde o školní cvičení s mnohými chybami v textu (v našem hieroglyfickém přepisu jsou vyznačeny *sic*), i když na druhé straně rukopis žáka je dosti „vypsáný“.

Překlad:

- x + 1: ... (Má nemocné) ledviny, ...
- x + 2: ... Jeho (suknicí) je šňůra (na zádech) ...
- x + 3: ... (hněte) kdejaké výkaly. (Chléb) jí (prsty), ...
- x + 4: ... Velice (zle se vede) tesaři, když otesává ...
- x + 5: ... (než) se položí trámy, roztáhnou (rohože) ...
- x + 6: ... (je pryč a) není nikoho, kdo by (je) obstaral (jeho) dětem ...

Datování: 20. dynastie (zřejmě doba vlády Ramesse III., cca 1185-1153 př.n.l.).

Pro svůj obsah a formu bylo oblíbené Duachetihho naučení druhým nejčastěji popisovaným textem ve starověkém Egyptě, a to hned po didaktickém spisu *Kemejet* (Mathieu 2003, 121, 134). Od doby sepsání tohoto naučení (okolo 1990 př.n.l.) až po pořízení jeho posledního známého opisu (okolo 550 př. n.l.) uplynulo úctyhodných přibližně 1440 let. Téma „*Satiry na povolání*“ přitom inspirovalo nejen další staroegyptská literární díla (van de Walle 1947, 50-70; Guglielmi 1994, 44-68), ale dokonce také část starozákonní deuterokanonické knihy *Sírachovec* (38,24-39,15; van de Walle 1947, 71-72; Guglielmi 1994, 69), jejímž autorem byl ve 2. století př.n.l. Jéšú ben Eleazar ben Sírá. Je na místě připomenout, že teprve v roce 1896 byly nalezeny zlomky pěti rukopisů (z 10.-12. století) původního hebrejského textu této knihy („*Moudrost Jéšúa, syna Eleazara, syna Sírava*“) ve slavné geníze starokáhirske (fustátské) ben Ezrovy synagogy (Somekh 1997, 1-48). A ještě dodejme, že Jéšú určitě dobře znal i další díla staroegyptské mudroslovné literatury a také z nich čerpal, což potvrzují úzké paralely mezi jeho knihou a démotickým naučením z In-singerova papyru (Lichtheim 1983, 107-196; Sanders 1983; Goff 2005, 153-172).

PODĚKOVÁNÍ

Za pomoc při práci v Náprstkově muzeu děkuji PhDr. Pavlu Onderkovi, správci pravěké a starověké egyptské a předovychodní sbírky. Velký dík samozřejmě patří ředitelce Náprstkova muzea PhDr. Evě Dittertové. Studii bych rád věnoval všem váženým představitelům a milým kolegům a přátelům v pražském Národním muzeu.

LITERATURA

- von Beckerath, Jürgen (1983): Ostrakon München ÄS 396. In: *Studien zur altägyptischen Kultur*, 10, 63-69.
- Brunner, Hellmut (1944): *Die Lehre des Cheti, Sohnes des Duauf*. Glückstadt – Hamburg: Verlag J.J. Augustin.
- Brunner, Hellmut (1988): *Altägyptische Weisheit. Lehren für das Leben*. Zürich – München: Artemis Verlag.
- Demarée, Robert J. (2002): *Ramesside Ostraca*. London: The British Museum Press.
- Foster, John L. (1999): Some Comments on Khety's Instruction for Little Pepi on his Way to School (Satire on the Trades). In: Teeter, Emily – Larson, John A., eds., *Gold of Praise: Studies on Ancient Egypt in Honor of Edward F. Wente*. Chicago: The Oriental Institute of the University of Chicago, 121-129.

- Foster, John L. (2001): *Ancient Egyptian Literature. An Anthology*. Austin: University of Texas Press.
- Goff, Matthew J. (2005): Hellenistic Instruction in Palestine and Egypt: Ben Sira and Papyrus Insinger. In: *Journal of the Study of Judaism*, 36, 147-172.
- Guglielmi, Waltraud (1994): Berufssatiren in der Tradition des Cheti. In: Bietak, Manfred – Holaubek, Johanna – Mukarovsky, Hans – Satzinger, Helmut, eds., *Zwischen den beiden Ewigkeiten. Festschrift Gertrud Thausing*. Wien: im Eigenverlag des Instituts für Ägyptologie der Universität Wien, 44-72.
- Helck, Wolfgang (1970): *Die Lehre des Dw3-Htj, I-II*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Hoch, James E. (1991-92): The Teaching of Dua-Khety: A New Look at the Satire of the Trades. In: *Journal of the Society for the Study of Egyptian Antiquities*, 21-22, 88-100.
- Lalouette, Claire (1984): *Textes sacrés et textes profanes de l'ancienne Égypte. Des Pharaons et des hommes*. Paris: Gallimard.
- Lexa, František (1947): *Výbor ze starší literatury egyptské*. Praha: Šolc a Šimáček.
- Lichtheim, Miriam (1973): *Ancient Egyptian Literature. Volume I: The Old and Middle Kingdoms*. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.
- Lichtheim, Miriam (1983): *Late Egyptian Wisdom Literature in the International Context. A Study of Demotic Instructions*. Freiburg – Göttingen: Universitätsverlag – Vandenhoeck und Ruprecht.
- Mathieu, Bernard (2003): La littérature égyptienne sous les Ramsès d'après les ostraca littéraires de Deir el-Médineh. In: Andreu, Guillemette, ed., *Deir el-Médineh et la Vallée des Rois. La vie en Égypte au temps des pharaons du Nouvel Empire*. Paris: Khéops – Musée du Louvre, 117-137.
- Onderka, Pavel (2008): Jaroslav Černý and the National Museum: A Preliminary Report. In: Holaubek, Johanna – Navrátilová, Hana – Oerter, Wolf B., eds., *Egypt and Austria IV. Crossroads / Ägypten und Österreich IV. Begegnungen*. Praha: SET OUT, 283-295.
- Parkinson, Richard B. (1997): *The Tale of Sinuhe and other Ancient Egyptian Poems 1940-1640 BC*. Oxford: Clarendon Press.
- Parkinson, Richard B. (1999): Two or Three Literary Artefacts: British Museum EA 41650/47896, and 22878-9. In: Davies, W. Vivian, ed., *Studies in Egyptian Antiquities. A Tribute to T.G.H. James*. London: The British Museum, 49-57.
- Posener, Georges (1980): L'auteur de la Satire des Métiers. In: Vercoutter, Jean, ed., *Institut Français d'Archéologie Orientale du Caire. Livre du Centenaire 1880-1980*. Le Caire: IFAO, 55-59.
- Quack, Joachim Friedrich (1990): Zwei Ostraka-Identifizierungen. In: *Göttinger Miszellen. Beiträge zur ägyptologischen Diskussion*, 115, 83-84.
- Quirke, Stephen (2004): *Egyptian Literature 1800 BC, questions and readings*. London: Golden House Publications.
- Roccati, Alessandro (2000): Réflexions sur la Satire des Métiers. In: *Bulletin de la Société française d'égyptologie*, 148, 5-17.
- Růžová, Jiřina (2010): *Pisár Místa pravdy. Život egyptologa Jaroslava Černého / The Scribe of the Place of Truth. The Life of the Egyptologist Jaroslav Černý*. Praha: Libri.
- Sanders, Jack T. (1983): *Ben Sira and Demotic Wisdom*. Chico, California: Scholars Press.
- Seibert, Peter (1967): *Die Charakteristik. Untersuchungen zu einer altägyptischen Sprechweise und ihren Ausprägungen in Folklore und Literatur. Teil I. Philologische Bearbeitung der Bezeugungen*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Simpson, William Kelly, ed. (2003): *The Literature of Ancient Egypt. An Anthology of Stories, Instructions, Stelae, Autobiographies, and Poetry*. Cairo: The American University in Cairo Press.
- Somekh, Sasson, ed. (1997): *The Cairo Geniza: One Hundred Years of Discovery and Research (= Bulletin of the Israeli Academic Center in Cairo, Special Issue, 21)*. Jerusalem: The Israel Academy of Sciences and Humanities and the Israel Oriental Society.
- Théodoridès, Aristide (1958-60): La «Satire des Métiers» et les marchands. In: *Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire Orientales et Slaves (Dédié à Georges Contenau)*, 15, 39-69.
- Vachala, Břetislav (1985): Staroegyptská „Satira na povolání“. In: *Nový Orient*, 40, 311-313.
- Vachala, Břetislav (1992): *Moudrost starého Egypta*. Praha: Knižní podnikatelský klub.
- Vachala, Břetislav (2003): *Milostné písně starého Egypta*. Praha: SET OUT.
- Vachala, Břetislav (v přípravě): Staroegyptské Naučení krále Amenemheta I. (Pražská hieratická literární ostraka II). In: *Anthropologia integra*.
- Vernus, Pascal (2001): *Sagesses de l'Égypte pharaonique*. Paris: Imprimerie nationale Éditions.
- van de Walle, Baudouin (1947): La thèse de la satire des métiers dans la littérature égyptienne. In: *Chronique d'Égypte*, 22 (43), 50-72.
- Williams, Ronald J. (1972): Scribal Training in Ancient Egypt. In: *Journal of the American Oriental Society*, 92, 214-221.

AUTOR

Vachala, Břetislav (27. 7. 1952, Jaroměř), český egyptolog, profesor egyptologie v Českém egyptologickém ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Káhiře, v němž působí od roku 1975 dosud (s přestávkou v letech 1993–1997, kdy zastával post velvyslance České republiky v Egyptě a Súdánu). Zaměřuje se na egyptskou filologii, literaturu, dějiny a archeologii, které též přednáší na Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Publikuje epigrafické a ikonografické prameny ze 3. tisíciletí př. n. l., objevené při českých archeologických výzkumech v Abúsíru, jichž se účastní od roku 1979. Zpracovává staroegyptské památky z českých muzeí a sbírek. Věnuje se překládání a vydávání staroegyptských literárních děl. Je autorem monografií, vědeckých studií v zahraničních egyptologických periodikách, encyklopedických hesel, učebních textů, populárních článků a recenzí. Poslední vydané knihy: *Staroegyptská kniha mrtvých* (Praha: Dokořán, 2009), *Starí Egyptané* (2. vydání, Praha: Libri, 2010), *Lékařství starých Egyptanů I: staroegyptská chirurgie, péče o ženu a dítě* (společně s Eugenem Strouhalem a Hanou Vymazalovou, Praha: Academia, 2010).

Kontakt: Prof. PhDr. Břetislav Vachala, CSc., Český egyptologický ústav Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Celetná 20, 110 00 Praha 1, e-mail: bretislav.vachala@gmail.com; bretislav.vachala@ff.cuni.cz.

